

BIJLAGE 1

Overzicht acties en maatregelen in het kader van de bevordering en bescherming van de integriteit van minderjarigen in de jeugdhulp en de kinderopvang, het onderwijs, de jeugd- en de sportsector (2012-2015)

a) Gemeenschappelijke acties en maatregelen

In elke sector werd werk gemaakt van de doorvertaling, bekendmaking en verspreiding van het Raamwerk "Seksualiteit en Beleid" van Sensoa en Child Focus. Dit gebeurde in nauw overleg met de betrokken administraties en relevante partners op het terrein. Het Raamwerk reikt organisaties handvatten en bouwstenen aan om hun beleid rond seksualiteit en lichamelijke integriteit te analyseren, te verfijnen en/of bij te sturen. In nagenoeg alle sectoren werd ook werk gemaakt van de doorvertaling van het "Vlaggensysteem", een methodiek om seksueel gedrag van kinderen en jongeren correct in te schatten en er gepast op te reageren. Belangrijk daarbij is dat vertrokken wordt van een positieve visie op seksualiteit waarbij jongeren alle kansen krijgen om zich op hun eigen tempo seksueel te ontwikkelen. In alle sectoren werd tenslotte ook ingezet op het versterken van de professionaliteit van vrijwilligers en professionals via vorming m.b.t. het "Raamwerk" en het "Vlaggensysteem".

Rond heel wat aspecten werd ook samengewerkt. Zo organiseerden de drie toenmalig ministers voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Onderwijs, Jeugd en Sport op 17 december 2012 een *gezamenlijke studiedag* voor het middenkader en de directies in het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij werd een stand van zaken geschetst en werd duiding gegeven via casussen en good practices. Er ging ook aandacht naar praktijkgerichte procedures. Voorts investeerden het departement *Onderwijs* en Vorming en het departement *Welzijn, Volksgezondheid en Gezin* gezamenlijk in maatregelen die scholen kunnen nemen wanneer leerlingen ernstig probleemgedrag stellen.

Het betreft de organisatie en ondersteuning van *time-out projecten en herstelgericht groepsoverleg*.

Het departement *Onderwijs* en Vorming en het beleidsveld *Jeugd* ontwikkelden een aantal gelijkaardige initiatieven in het kader van de *preventie en aanpak van (cyber)pesten*. Het betreft onderstaande acties.

- Tijdens de Week tegen Pesten werden kinderen, leerkrachten, scholen en jeugdorganisaties opgeroepen om samen de problematiek een halt toe te roepen via activiteiten en acties. Jeugdorganisaties, scholen en Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's) kregen een overzicht van vormingsinitiatieven waaraan ze konden deelnemen.
- Het tijdschrift Klasse (Onderwijs) en het beleidsveld Jeugd ontwikkelden initiatieven in het kader van de "No Hate Speech campagne" van de Raad van Europa en zetten in op de bekendmaking van de no hate toolbox m.b.t. cyberpesten (<http://www.jongenvanzin.be/activiteiten/no-hate-omgaan-met-haatspraak-op-het-internet>).

b) Sectorspecifieke maatregelen en acties

Specifiek voor wat het **beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin** betreft, werden onderstaande acties gerealiseerd.

- De doorvertaling en de verspreiding van het Raamwerk "Seksualiteit en Beleid" voor de jeugdhulp en de kinderopvang.

(<http://www.seksuelevorming.be/materiaal/raamwerk-seksualiteit-en-beleid-integrale-jeugdhulp>;
<http://www.seksuelevorming.be/materiaal/raamwerk-seksualiteit-en-beleid-kinderopvang>)

- *Vorming voor professionals*
 - o Een aanbod vorming en deskundigheidbevordering werd uitgewerkt en gerealiseerd voor medewerkers van jeugdhulpvoorzieningen in *het omgaan met verontrustende situaties* (2011-2014). Het opzet was alle professionelen in de jeugdhulp in Vlaanderen te bereiken en hen te ondersteunen in het adequaat en respectvol omgaan met situaties waarin de integriteit van minderjarigen bedreigd wordt.
 - o Sensoa organiseerde vorming op maat rond het *Raamwerk Seksualiteit en Beleid* in de kinderopvang en in een aantal sectoren van integrale jeugdhulp, met name de inloopteams en CKG's (Kind en Gezin, 2013), de centra geestelijke gezondheidszorg (2013) en de centra algemeen welzijnswerk (2014). Voorts werd ook voorzien in een aanbod *Vlaggensysteem* op maat in de kinderopvang en in de bijzondere jeugdzorg.
 - o Sensoa werkte voor Zorginspectie een vormingsaanbod uit rond het *Vlaggensysteem* en het *Raamwerk Seksualiteit en Beleid*.

- Op 12 maart 2012 werd de hulplijn 1712 geïnstalleerd als hét aanspreekpunt voor de burger voor alle vormen van geweld, misbruik en kindermishandeling. Aan de opstart werd een sensibiliseringscampagne kindermishandeling gekoppeld (2012). In 2013 betrof de sensibiliseringscampagne intra-familiaal geweld met aandacht voor de positie van kinderen (als getuige of als slachtoffer van geweld). Met het oog op het kind-vriendelijker maken van 1712 werd een onderzoeksrapport gemaakt door Kind en Samenleving.

Bij de lancering van 1712 werden pakketten met drie affiches inzake geweld op kinderen verspreid naar jeugd- en sportorganisaties, scholen en CLB's. Het betreft de affiches "Brute pech of brute papa?", "Slechte dag of slechte vrienden?", "Slipje kwijt of onschuld kwijt?". Via een begeleidende brief die ondertekend werd door de ministers van welzijn, volksgezondheid en gezin, onderwijs, jeugd en sport werd gevraagd om de affiches zichtbaar aan te brengen in de eigen organisatie.

- Het invoeren van de verplichting voor erkende voorzieningen om in het kader van het kwaliteitsdecreet WVG te voorzien in een *procedure omgaan met grensoverschrijdend gedrag*, met inbegrip van een *meldplicht aan de erkennende overheid*. De verplichting om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, te detecteren, er gepast mee om te gaan, te melden aan de functioneel bevoegde administratie en daar een registratie van bij te houden, werd recent opgelegd aan de welzijns- en gezondheidssectoren. Dit vergde een aanpassing van de respectieve kwaliteitsregelgevingen en voor de overheid een hierop aansluitend handhavingsbeleid. In alle sectoren is deze regelgeving in werking getreden.

- De overname van de chatbox www.nupraatikerover.be van Child Focus door het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK) Brussel op 1 september 2014. De chatbox is bedoeld voor jongeren tussen 12 en 18 jaar die vragen hebben over of slachtoffer zijn van seksueel misbruik. Door zijn specificiteit werkt de chatbox drempelverlagend. Jongeren worden ondubbelzinnig uitgenodigd om over het thema te chatten. VK Brussel gaat een stap verder dan Child Focus en verleent naast ondersteuning, informatie en doorverwijzing ook advies en leidt toe naar hulpverlening.

- Tot en met 2013 werden subsidies toegekend aan een aantal (feitelijke) verenigingen en organisaties als tegemoetkoming in de kosten voor het organiseren van voorlichting, opleiding, vorming of training in het kader van de opvoeding van kinderen. Bedoeling was om opvoedingsverantwoordelijken in staat te stellen kennis, inzichten en vaardigheden te verwerven m.b.t. onder meer veilig internetgebruik door kinderen en m.b.t. (cyber)pesten. Daarnaast ontvangt Gezinsbond vzw een subsidie voor de uitvoering van een aantal activiteiten in het kader van de ondersteuning van de kwaliteit van de opvoeding in Vlaanderen. Concreet ontwikkelt Gezinsbond vzw publicaties en documentatiemateriaal voor ouders en andere opvoeders en worden vormingsmomenten georganiseerd ter ondersteuning van ouders bij hun taak als opvoeder en ter ondersteuning, verdieping en eventueel uitbreiding van het sociaal netwerk van ouders. Thema's zoals pesten en seksualiteit bij tieners kwamen hierbij ook aan bod
- Het reguliere aanbod van de binnen Jongerenwelzijn erkende diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling voorziet in de mogelijkheid om, op verwijzing van de jeugdrechtbank, leerprojecten aan te bieden aan daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hiervoor wordt onder meer ook samen gewerkt met gespecialiseerde diensten zoals Exit in Brugge en Iter in Brussel.

Specifiek voor wat het **beleidsdomein Onderwijs** betreft, werden onderstaande acties gerealiseerd in het kader van de bevordering en bescherming van de seksuele integriteit van minderjarigen.

- Sensoa ontwikkelde het Raamwerk Seksualiteit en Beleid voor onderwijs in dialoog met de koepels, de centrumnetten, de koepels voor ouderverenigingen en de Vlaamse Scholierenkoepel. De bekendmaking gebeurde via een studiedag op 11 maart 2014, in aanwezigheid van de minister van onderwijs, de onderwijskoepels, de centrumnetten, de koepels voor ouderverenigingen en de Vlaamse Scholierenkoepel (<http://www.seksuelevorming.be/materiaal/raamwerk-seksualiteit-en-beleid-onderwijs>).
- *Vorming* en training van professionals en ouders en leerlingen m.b.t. het Raamwerk en m.b.t. het Vlaggensysteem.
 - o Sensoa ontwikkelde een train-the-trainer aanbod m.b.t. het Raamwerk voor afgevaardigden van de onderwijskoepels, de centrumnetten, de koepels voor ouderverenigingen en de Vlaamse Scholierenkoepel;
 - o Sensoa gaf vorming op maat m.b.t. het Vlaggensysteem en het Raamwerk;
 - o de koepels en centrumnetten organiseerden op hun beurt nascholing voor scholen en CLB's m.b.t. het Raamwerk en het Vlaggensysteem; de ouderkoepels ondersteunden ouders m.b.t. het bespreekbaar maken van vragen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in scholen;
 - o een werkgroep onder leiding van het Departement Onderwijs en Vorming met vertegenwoordigers uit de onderwijskoepels, de centrumnetten, de koepels voor ouderverenigingen, de Vlaamse Scholierenkoepel en Sensoa volgt de implementatie van vorming en trainingen in onderwijs op en kwam op regelmatige tijdstippen samen om tijdig te kunnen inspelen op gesignaleerde noden en behoeften.

In het kader van de preventie en aanpak van (cyber)pesten werden onderstaande acties gerealiseerd.

- Het departement Onderwijs en Vorming werkte mee aan de organisatie van de "*Safer Internet Day*". Op deze jaarlijkse dag worden scholen aangezet tot een verantwoord gebruik van online communicatiemiddelen zoals internet en gsm.

- In 2014 vond een sensibiliseringscampagne plaats rond "*online privacy*" met links naar cyberpesten. In dit kader werden drie lessenspakketten en een infobundel voor leraren verspreid naar alle secundaire scholen. Ook het boek "*Mediawijs Online*" werd aan alle secundaire scholen bezorgd.
- In samenwerking met Child Focus, de Gezinsbond en de ouderverenigingen subsidieerde het departement Onderwijs en Vorming ouderavonden over het als ouder *omgaan met media*. De focus lag op de rol als ouder/opvoeder en bevat tips en tricks. Het departement financierde ook ouderavonden over veilig ICT-gebruik in leerplichtscholen. Scholen konden kiezen voor een algemene vormingsavond over online veiligheid of een avond over cyberpesten. De nadruk lag daarbij op preventie. Meer info is te vinden op www.veiligonline.be.
- Het Departement Onderwijs en Vorming was/is vertegenwoordigd in de gebruikerscommissie van het grootschalig onderzoeksproject "Friendly Attack" over de aanpak van cyberpesten: <http://www.friendlyattac.be/> Met dit project wordt nagegaan hoe technologische middelen kunnen ingezet worden in gezondheidsinterventies bij jongeren rond cyberpesten.
- De voorbije jaren verstuurde het departement Onderwijs en Vorming onderstaande door Child Focus uitgewerkte lessenspakketten naar scholen:
 - o brochure "De Juiste Click" (BaO)
 - o lessenspakket "Kids in Cyberland" (BaO).
 - o lessenspakket "Connected" (SO)
 - o lessenspakket "Think before you post" (SO)
 - o affiche "veilig chatten" met tips voor jongeren (BO en SO)
 - o veilig internet Gezinspakket (BO)
- Er werd gewerkt aan Re:pest, een programma dat een bijdrage wil leveren aan het voorkomen van pestgedrag op scholen en aan het verhogen van het welbevinden in de klas. Het lessenspakket richt zich op de eerste en de tweede graad van het secundair onderwijs. Re:Pest bestaat uit volgende onderdelen:
 - o een handleiding als hulpmiddel voor schoolpersoneel om samen met leerlingen te werken aan een veilige leeromgeving.
 - o vorming bereidt leerkrachten voor om van start te gaan met het lessenspakket
 - o de website www.howest.be/repest bevat aanvullende informatie bij de lessenreeks zoals voorbeelden, filmpjes, oefeningen, wetenschappelijk onderzoek en actuele berichtgeving;
 - o een gids voor ouders met informatie en tips.
 - o de game Re:Pest, waardoor leerlingen op een aantrekkelijke manier kennis kunnen maken met situaties en rollen bij pestgedrag.
- Scholen kunnen sinds 2012 een beroep doen op het "Kenniscentrum Mediawijsheid" (www.mediawijs.be). Het Kenniscentrum voorziet in vorming, materiaal en kennisopbouw over alle aspecten van mediageletterdheid. Het omgaan met digitale risico's zoals cyberpesten is daar een onderdeel van. (<http://mediawijs.be/dossiers/dossier-cyberpesten>).

Specifiek voor wat het **beleidsveld Jeugd** betreft, werden onderstaande initiatieven genomen.

- Op basis van het decreet jeugd- en kinderrechtenbeleid (2012) werden verenigingen informatie en participatie gesubsidieerd met als doel een kwaliteitsvol informatiebeleid voor of over de jeugd of over de rechten van het kind te maken of over te brengen, participatieprocessen te begeleiden en mediaproductie door en over

de jeugd te begeleiden. In 2014 waren verschillende organisaties uit de jeugdsector actief rond pesten (5), seksuele voorlichting (7), nieuwe media en mediawijsheid (8).

- Het informeren van kinderen (11-15 j.) en jongeren (16-22 j.) via de jongerengids en de websites (www.jongerengids.be, <http://www.jongenvanzin.be/voorjongeren> en www.allesoverjeugd.be)
- Het informeren van professionals en vrijwilligers over relaties en seksuele vorming, geweld en (cyber)pesten (<http://www.jongenvanzin.be/vorming-en-workshops> <http://jeugdinfotheek.be/>, <https://ambrassade.be/thema-algemeen/welzijn/wat-we-doen/traject-geweld-de-georganiseerde-vrije-tijd>).
- De afdeling Jeugd coördineerde de implementatie van de "No Hate Speech Campagne" van de Raad van Europa voor Vlaanderen. Het betreft een online campagne tegen online haat zaaien (hate speech) en voor mensenrechten. De campagne gaat in tegen het uiten van haat in al zijn vormen (inclusief cyberpesten en cyberhaat). Op 26 juni 2013 werd het Belgische luik van de campagne gelanceerd met een flashmob en straatdans op het Flageyplein in Brussel. De toenmalige minister van Jeugd lanceerde medio 2013 een projectoproep Verdraagzaamheid. Jeugdorganisatie Jong & Van Zin stond in voor de uitrol van de campagne in Vlaanderen (01/10/2013 tot 31/10/2014). Ze stonden in voor volgende acties: opmaak van de Toolbox "No Hate", training van een peer group, een mediastunt met bekende rolmodellen, vertaling van een aantal tools voor de jeugdsector, uitdelen van tattoos op zomerfestivals, jeugdwerkevents en zomerkampen. De "No Hate Speech campagne" werd afgesloten met een internationale conferentie in het Egmontpaleis in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van Europa op 8 mei 2015 (voorafgegaan door een jongerenluik op 7 mei). Beide werden mede georganiseerd door de Vlaamse minister van Jeugd.

In het kader van het Raamwerk "Seksualiteit en beleid" en het Vlaggensysteem werden onderstaande acties gerealiseerd.

- De ontwikkeling en verspreiding van het Vlaggensysteem "(N)iets mis mee?! Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het jeugdwerk". Dit is een instrument voor (lokale) jeugdwerkers om bewust te leren omgaan met seksueel getinte situaties in een jeugdwerkcontext. In dit kader werd ook vorming georganiseerd voor vrijwilligers en professionals. Eind september 2015 werd het instrument geactualiseerd met:
 - een andere vlag & reactie voor sommige situaties;
 - nieuwe situaties in de context van nieuwe media;
 - het actieplan 'Hoe ga je om met een vermoeden, melding of onthulling van seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik?' en
 - een wegwijzer bij een kwaliteits-, preventie- en reactiebeleid rond seksualiteit met basisinformatie over ondersteunende instanties. (<http://www.jongenvanzin.be/publicatie/niets-mis-mee-omgaan-met-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-het-jeugdwerk>)
- De ontwikkeling en verspreiding van het spel "Oké?!" over seksueel grensoverschrijdend gedrag door Jong & Van Zin voor jongeren tussen 12 en 16 jaar in 2013. In september 2015 werd dit instrument geactualiseerd. (<http://www.jongenvanzin.be/ok%C3%A9%3F%21>)
- De doorvertaling door Sensoa en Child Focus van het Raamwerk "Seksualiteit en Beleid" voor de jeugdsector in opdracht van de afdeling Jeugd (Vlaams ministerie van

Cultuur, Jeugd, Sport en Media) i.s.m. verschillende jeugdorganisaties en verspreiding ervan.

(<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/raamwerk-seksualiteit-en-beleid-kwaliteit-preventie-en-reactie-in-jouw-organisatie-versie-voor-de-jeugdsector>; http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/vjkb_thema_integriteit.aspx).

- In opvolging van de engagementsverklaring werd een overleg met de jeugdsector georganiseerd alsook een train the trainers traject.

Specifiek voor wat het **beleidsveld Sport** betreft, kan verwezen worden naar het kaderdecreet gezond en ethisch sporten van 20 december 2013 waar het integriteitsthema een belangrijke pijler vormt.

Vlaanderen zet in op een ethisch sportklimaat, waarbij ethische principes bewust(er) in het beleid, de doelstellingen en de werking van de sportsector worden opgenomen en de positieve waarden van de sport worden uitgedragen. Ethisch sporten vertrekt vanuit drie pijlers: individuele of persoonlijke integriteit (fysieke, psychische en seksuele), fair play en sociale integriteit (solidariteit, diversiteit en inclusie). Het belang van het kind verdient daarbij bijzondere aandacht. Het ondersteunen van kennisdeling, de uitwisseling van goede praktijken en de ontwikkeling van expertise en instrumenten zijn hierbij cruciaal.

Onderstaande acties werden gerealiseerd.

- In het kader van het decreet gezond en ethisch sporten van 20 december 2013 werd het Internationaal Centrum Ethiek in de Sport (ICES) erkend voor een beleidscyclus van drie jaar. ICES ondersteunt, informeert en stimuleert de Vlaamse sportsector om actief te investeren in ethische waarden en normen die belangrijk zijn bij een kwaliteitsvolle sportbeoefening. In dit verband kan verwezen worden naar een recente campagne met een filmpje en een ludieke kleedkamerdeurhanger (www.sportmetgrenzen.be).
- In 2014 werd in het kader van de overheidsopdracht "Ethisch Verantwoord Sporten" door de Universiteit Antwerpen een *grootschalig onderzoek* uitgevoerd bij 2044 Vlaamse volwassenen tussen 18 en 50 jaar. Uit de resultaten bleek dat 17% van hen minstens één ervaring rapporteerde van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een sportomgeving voor de leeftijd van 18 jaar. (http://www.ethicsandsport.com/projecten/detail/overheidsopdracht_ evs)
- De opstart van een *strategisch lerend netwerk* tussen de belangrijkste stakeholders van de sportsector en het Kinderrechtencommissariaat in uitvoering van het decreet gezond en ethisch sporten van 20 december 2013. Het jaarthema 2015 stond in het teken van het ethisch begeleiden, het ethisch handelen en ethische dilemma's waarmee trainers, coaches en sportbegeleiders geconfronteerd worden. De Vlaamse Trainersschool en het Internationaal Centrum Ethiek in de Sport sloegen de handen in elkaar om trainers te ondersteunen. Er wordt gewerkt met visueel voorgestelde probleemsituaties en mogelijke oplossingen rond onder meer het overschrijden van grenzen, agressie en fair play.

In het kader van het Raamwerk "Seksualiteit en beleid" en het Vlaggensysteem werden onderstaande acties gerealiseerd.

- De doorvertaling en verspreiding van het Raamwerk "Lichamelijke en Seksuele Integriteit en Beleid in de Sport", waarbij expliciet aandacht gaat naar het aspect van lichamen contact en de fysieke aspecten verbonden aan sport. Het Raamwerk werd ontwikkeld door Sensoa i.s.m. het departement CJSM, het Internationaal Centrum Ethiek in de Sport, Bloso, Bond Voor Lichamelijke Opvoeding, Stichting Vlaamse

Schoolsport, het Vlaams Bureau voor Sportbegeleiding, het Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid en de Vlaamse Sportfederatie,
(http://www.ethicsandsport.com/sport_met_grenzen/instrumenten
of <https://cjsm.be/gezondsporten/themas/ethisch-sporten/lichamelijke-en-seksuele-integriteit/instrumenten/raamwerk-lichamelijke-en-seksuele-integriteit-en-beleid-de-sport>)

- De ontwikkeling en verspreiding van "Sport met grenzen: beleidsinitiatieven", een brochure gedistilleerd uit het Raamwerk. De brochure helpt sportorganisaties op weg om op een laagdrempelige manier aan de slag te gaan met lichamelijk en seksueel grensoverschrijdend gedrag.
(http://www.ethicsandsport.com/sport_met_grenzen/instrumenten)
- De doorontwikkeling, verspreiding en herwerking van het Vlaggensysteem "Sport met Grenzen", gekoppeld aan de organisatie van een vormings- en bijscholingsaanbod voor verantwoordelijken en trainers in sportorganisaties.
(http://www.ethicsandsport.com/sport_met_grenzen/instrumenten)